

Papperskromatografi med olika vätskor

Senast uppdaterad: 2024-01-07

Inledning

Kromatografi är en grundläggande separationsmetod inom analytisk kemi där olika molekyler separeras från varandra. Det är möjligt att göra eftersom olika molekyler har olika kemiska egenskaper. I den här laborationen ska du undersöka färgpigmenten i olika färgpennor.

Material

Filterpapper, bägare, urglas, blyertspenna, linjal, vatten, etylacetat. Olika tuschpennor (gärna bruna och svarta), både vattenlösliga och vattenfasta.

Utförande

Etylacetat är brandfarligt och skadligt att andas in. Stå helst i dragskåp.

1. Klipp till en rektangulär bit filterpapper som passar till din bägare.
2. Häll vatten i bägaren så att botten täcks. Sätt på urglaset och låt den stå i en minut till dess att luften i bägaren blir full av vattenånga.
3. Rita en rak linje på kortsidan av filterpapperet med blyertspennan cirka 1 cm från kanten.
4. Välj ut tre färgpennor. Sätt en liten fläck av varje tuschpenna på linjen, cirka 0,5 cm från varandra och från ytterkanterna.
5. Fäst filterpapperet i överkanten enligt lärarens instruktioner, placera det i bägaren och sätt på locket.
6. Avsluta kromatografien när vätskekanten har kommit nära övre kanter. Vätskan får inte "gå över" kanten på pappret!
7. Upprepa försöket (steg 1–6) med etylacetat i stället för vatten. Då behöver du inte fästa filterpapperet i överkanten.

Frågor

- Vilket är ditt resultat från de två försöken?
- Kan du se några samband/mönster i dina resultat?
- I vilka sammanhang skulle man kunna använda papperskromatografi?

Till läraren

Målgrupp: [4–6, 7–9, Gy]

Teori

Kromatografiska metoder bygger på idén om en *rörlig fas* (kallas även *mobilfas*) och en *stationär fas*. Den mobila fasen i detta fall kommer att vara en vätska (vatten eller etylacetat) som rör sig i den stationära fasen (pappret). Bläcket i pennan rör sig med den mobila fasen, och de olika molekylerna (färgerna) i pennans bläck attraheras olika mycket av den stationära fasen. På så sätt så separeras de olika molekylerna från varandra. Olika typer av kromatografi utnyttjar exempelvis skillnader i molekylstorlek, laddning och förmåga att lösa sig i valt lösningsmedel.

Ämnen som binder starkare till molekylerna i lösningsmedlet följer med längre när vätskan sugts upp i pappret jämfört med ämnen som binder svagare till lösningsmedlet. Ämnen som har svårt att lösa sig i vatten är *hydrofoba*, "vattanskyende". Ett exempel är olja. Hydrofoba molekyler har lättare att följa med oljeliknande lösningsmedel. Motsatsen är *hydrofila*, "vattenälskande", molekyler som har lätt att lösa sig i vatten.

Bild 1: Strukturformel för vatten.

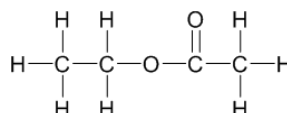

Bild 2: Strukturformel för etylacetat.

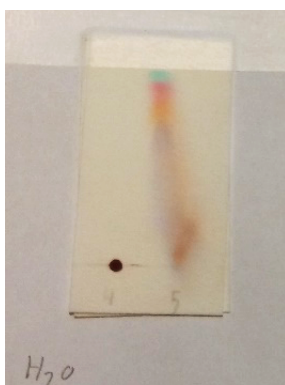

Bild 3: Kromatogram när vatten valts som rörlig fas. (Foto: KRC)

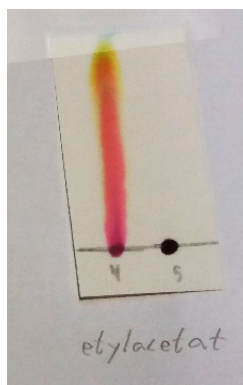

Bild 4: Kromatogram när etylacetat valts som rörlig fas. (Foto: KRC)

Bilderna visar resultatet från undersökning av två bruna pennor. Penna 4 är en permanentpenna (märket *Identipen*). Penna 5 innehåller vattenlösligt bläck (märket *Stabilo*).

Underlag för riskbedömning – Papperskromatografi med olika vätskor

En anpassning av riskbedömningen görs på arbetsplatsen.

Kemikalie	Faropiktogram och faroangivelser	Om något händer
Etylacetat, $\text{CH}_3\text{COOCH}_2\text{CH}_3(\text{l})$ 10–100 %	 <p>EUH066 Upprepad kontakt kan ge torr hud eller hudsprickor. H225 Mycket brandfarlig vätska och ånga. H319 Orsakar allvarlig ögonirritation. H336 Kan göra att man blir dåsig eller omtöcknad</p>	Används endast utomhus eller i väl ventilerade utrymmen. Undvik att andas in damm/rök/gaser/dimma/ångor /sprej. VID INANDNING: Flytta personen till frisk luft och se till att andningen underlättas. Vid obehag, kontakta läkare. Vid bestående ögonirritation: Sök läkarhjälp.

Förebyggande åtgärder	Dragskåp bör användas. Tag bort allt brännbart.
Avfall och andra kommentarer	Etylacetat samlas in i avfallskärl för organiska lösningsmedel.

Datum	2024-01-07	Utförd av	KRC	Klass	
--------------	------------	------------------	-----	--------------	--